

Tack för 2013!
God Jul och
Gott Nytt År 2014
tillönskas alla läsare!

Ordförandens spalt

Under det gångna året är det båtmuseet, som varit mest aktuellt inom föreningens verksamhet. Som en direkt fortsättning på det Leaderprojekt som avslutades till midsommar, byggdes två "båthus" till enligt de ursprungliga planerna.

Nu har båtmuseet verkligt fina utrymmen, som möjliggör att verksamhetsperioden kan förlängas avsevärt, eftersom en del av de nya utrymmena kan hållas varma. Tanken är att verksamheten skall kunna påbörjas tidigt på våren och pågå in på hösten en bra bit. Vi är stolta och glada över de nya utrymmena och vi lyfter på hatten för eldsjälarna, som dragit det tyngsta lasset under projektets gång!

Nu är det Brinkens tur att få sin släng av slev! För någon vecka sedan blev det klart att föreningen återigen beviljats pengar för ett Leaderprojekt. Nu finns planer på en nybyggnad i gammal stil på Brinken. Vi har beviljats projektstöd av **Aktion Österbotten** för bygandet av ett hus för året-runt-verksamhet när det gäller forsknings-, grupp- och utställningsaktiviteter. Huset, som skall byggas, kommer att påminna till det yttre om ett ordinarie uthus. Det skall byggas i gammal stil för att smälta in i miljön. Huset kommer att bli totalt ca 180 kvadratmeter, varav ca 60 kvadratmeter blir varmt utrymme. Byggekostnaderna är beräknade till 130.000 euro.

Båda dessa satsningar har föreningen kunnat göra tack vare, först och främst beviljandet av projektmedel från **Aktion Österbotten**, men också från **Svenska kulturfonden**, **Aktivisttelsen** och en del andra mindre bidrag.

Ethel Helenelund ihågkom Malax museiförening i sitt testamente med ett penningbidrag på hela 80 000 euro. Föreningens styrelse ville att hennes donation skulle kunna användas till något bestående och viktigt för vår verksamhet.

Genom att använda hennes penninggåva som grundplåtar i de ovan nämnda projekten anser vi att grunden har lagts för nya verksamhetsformer inom vår förening. Det nya huset på Brinken kommer att vara till stor nytta för bevarandet och förevisandet av föreningens omfattande samlingar av textilier och hemslöjd. Inom föreningen har vi en flitig och idog talkgrupp av damer under **Siri Hagbacks** ledning, som nu kommer att få ändamålsenliga utrymmen för sin verksamhet. **Ethel Helenelund** skulle säkert ha uppskattat detta, eftersom hon själv var mycket flitig både i sin vävstol och med all annan form av handarbete.

Verksamheten inom föreningen har i övrigt följt det inrutade mönstret med evenemang som Bådens dag, Hembygdsdagen, Blommornas dag osv. Alla våra tillställningar har lockat en trogen publik och föredragshållare och andra underhållare har rönt stor uppskattning.

Jag har tidigare påmint om vår hemsida på Internet med adress museum.malax.fi och uppmanat läsarna att bekanta sig med denna. Tack vare idoga medhjälpare hålls hemsidan uppdaterad och nya intressanta

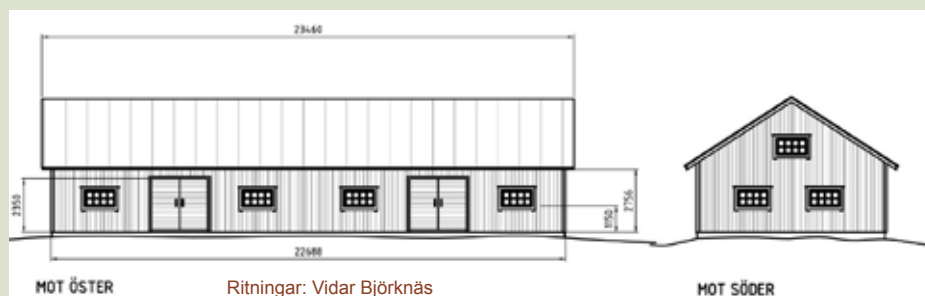
saker dyker ideligen upp. Men märk väl! Återigen, ingenting sköter sig självt, inte ens på en hemsida ramlar saker och ting ner ur cyberspace så där utan vidare ... Det fordras att någon skall sköta om att nya saker sätts in och uppdateras hela tiden. När vi ännu är inne på det här med Internet kan jag heller inte låta bli att göra reklam för **Facebook!** Bekanta dig också med föreningens Facebooksidor!

Senast jag berörde det här ämnet så kanske jag undrade hur stor del av Malax museiförenings medlemmar är aktiva datoranvändare, men jag har på känn att allt större del inhämtar information via nätet i dag. Så utnyttja de möjligheter till information, som Internet bistår med!

Men Malax museiförenings officiella medlemsorgan är Vällingklockan, som informerar föreningens medlemmar två gånger per år. Du har åter igen ett färskt medlemsblad i din hand med intressanta saker, både nya och gamla!

Till sist vill jag tacka alla, som hjälpt till i föreningens arbete under året och önskar alla medlemmar en **God Jul** och ett **Gott Nytt År!**

Gustav Smulter

Projektets namn: **Arbets- och utställningsutrymmen för kulturarv (textilier och hemslöjd)** "För att tillvarata Malaxbornas kulturarv och för att förverkliga olika utställningar behövs forsknings-, arbets- och utställningsutrymmen som är tillgängliga och användbara året om. Det planerade varma utrymmet fyller dessa behov."

För 100 sedan

”Si du på f-n, finns de stenar här”, sa rysslotsen då han körde båten på grund. ”Kapten micke bättre lots än jag”, konstaterade en annan då han i fyllan tvingats överlåta lotsandet åt båtens eget befäl. Historierna om hur lotsarna österifrån dabbat sig både till sjöss och lands var hösten 1913 allttjämt en tacksam notisnisch för tidningarna – här kunde man regelbundet uttrycka sin harm över en förryskningsåtgärd och samtidigt roa läsarna. Andra maktyttringar från tsarväldets sida var det betydligt svårare att göra sig lustig över, som exempelvis när hela Viborgs hovrätt sändes i fängelse för att man vägrat tillämpa den nyinförda lagen om ryssars fulla likställighet med finländare ifråga om näringsrätt. Pressen på Viborg blev överhuvudtaget särskilt hård, i december utvisades också hela Viborgs Nyheters redaktion från staden.

Lantdagens befogenheter hade även starkt begränsats, men fria lantdagsval fick ju i alla fall hållas. I augustivalen med rekordlångt deltagande – 51% på riksnivå – gick de flesta Malaxrösterna till listor med namnen **Arvid Neovius** och **Gustaf Gädde**, två män som också i tidigare val hört till ortsbornas politiska favoriter.

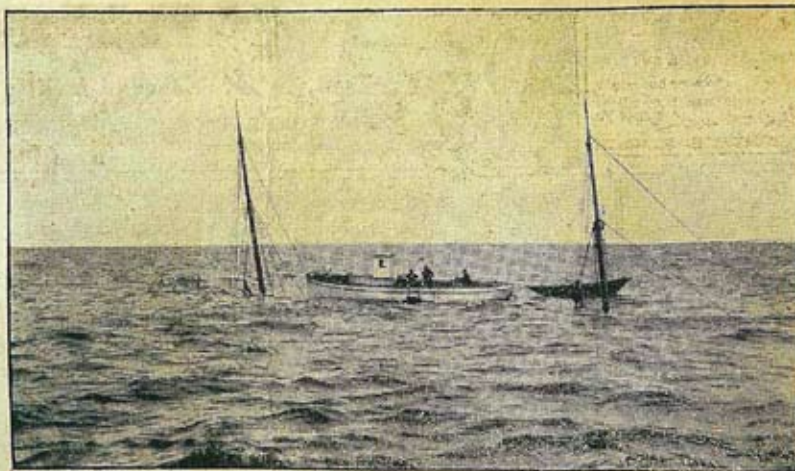
Vid lantdagsvalet i augusti 1913 bidrog Malaxborna särskilt till invalet av Helsingforsdoktorn Arvid Neovius (t.v.) och Korsholmsjordbrukaren Gustaf Gädde.

* * *

Alla Malaxbor skötte sig inte föredömligt, i varje fall inte **Johannes Jonasson P.**, som magistraten i augusti dömde att böta 3 mk ”för tillhandahållande av hygieniskt underhaltig mjölk”. Böterna på 3 mk antyder att förseelsen ansågs lindrig, åtminstone lindrigare än ”kortspelning å torget å Vasklot”, för vilket en arbetare vid samma tillfälle dömdes plikta 5 mk. Mera klandervärda var nog de fyra Malaxbor som i Rimal upphanns av en automobil transporterande en sjukling, och beslöt att med sina kärror och hästar bilda en makligt framrullande barrikad som bromsade motorfordonet ända tills kuskarna efter många kilometers färd vek av mot hembyn längs Tattarvägen.

Mera kommuninternt förekom också en del bråk, inte minst 29.9. vid valet av ordförande för kommunalstämman. Något som Vasabladet kallar ”framstegspartiet” föreslog förnyat mandat för lärare **Mikael Mattlar**, medan andra förde fram dittillsvarande kommunalnämndsordföranden **Abraham Stoor**. Efter ”flera timmars röstning och tobaksrökande” utgick Stoor som segrare med 78 rösters marginal.

ASABLADET. Lördagen den 1 November

DEN FÖROLYCKADE VESTKUSTEN.

Å bilden här ovan synas masterna av den sjunkna Vestkusten samt en dykarbåt, som är sysselsatt med bärgningsarbete. Bilden togs senaste söndag under en utfärd till olycksplatsen.

Men **Zakeus Ström**, som ofta bestod sig med egna åsikter, besvarade sig över valresultatet, hänvisande till att flera röstningsfullmakter var bristfälligt uppgjorda. Vid ny stämma den 1 december godkändes ett av handlanden **Isak Stoor** utformat bemötande av Ströms besvär, men lantmätare **Lönnebohm** fogade ändå en reservation till protokollet, eftersom stämman egentligen inte granskat själva de diskutabla fullmakterna som sådana. Stoor kunde inte låta bli att reservera sig mot reservationen, som han ansåg väcka ”rentaf löje”. ”Det går fortfarande lifligt till i våra kommunalpolitiska mellanhanden”, avslutar Vasabladet sitt mötesreferat. Också inför en större allmänhet fick Isak Stoor bemöta klagomål sedan han 25.9 i en insändare beskyllts för att genom oreglementsenlig förvaring av sprängämnen utgöra ett hot mot

sin omgivning. Hans genmäle innefattade ett intygande från namngivna närboende att några påstådda oegentligheter inte förekommit, och han manar insändarskribenten att ”med blygsamhet dra sig tillbaka med talet om ovarsamhet och fara för grannar. .”

Svar till Nabo.

Såsom svar på frågan till handl. Isak Stoor i Malaks uti Vasabladet för den 25 sept. får jag upplysa följande:

Att upplag av dynamit skulle förekommit uti mitt varumagasin utöver i lag bestämd kvantitet är osanning, vilket bevisas med följande intyg:

»Undertecknade, grannar till handl. Isak Stoor i Malaks, få härmed intyga, att något upplag dynamit uti Isak Stoor's varumagasin icke förekommit och att någon fara för oss som grannar i anledning därav icke förekommit. Malaks, Paksal, den 25 sept. 1913.

Fråga till handlanden Isak Stoor i Malaks.

Vid kommunalstämma den 18 december 1911 bifölls Eder anhållan om rätt att i Eder butik få sälja krut och dynamit med villkor, att Ni underkastade Er lagens föreskrift ang. handel med dylika ämnen samt hade Edert upplag av sprängämnen förvarat i brandfri källare så långt avsidades belägen, att fara för bebodda trakter vore utesluten. Huru har Ni då dynamitupplaget förvarat i Ert varumagasin även under den kallare tiden av året, då detta sprängämne skall vara synnerligt lätt explosivt. Varför fullgör Ni icke Er skyldighet? Inser Ni icke, att med Ert vårdslösa sätt att förvara så farligt ämne Ni utgör en fara för Edra grannar? Frågar en N a b o.

Isak Stoor hamnade i blickpunkten hösten 1913, både som handlande och lokalpolitiker. I Allmänhetens spalt måste han försvara sig mot beskyllningar för felaktigt uppbevarande av sprängämnen, och i de kommunala bestyren fick han i uppgift att bemöta ett besvär angående valet av ny ordförande för kommunalstämman. Lantmätare **Lönnebohm** (bilden) antecknade till stämmoprotokollet en reservation mot Stoor's slutsatser, vilket provocerade denne till en kort och spydig reservation mot reservationen.

Reservatör
Förstärkt reservation anser jag
mot stämmans beslut värt rentaf
läge
Isak Stoor

* * *

Höstens allt överskuggande regionala händelse, uppmärksammas även bortom landets gränser, var ångaren *Vestkustens* förlisning på kvällen den 22 oktober i storm och dimma efter en grundstötning nära Rönnskär. Över 30 personer och ett femtiotal kreatur drunknade. En av de omkomna var Malaxbördiga passageraren **Anna Malmberg**, bosatt i Härnösand. Man hade föregående års *Titanic*-katastrof i färskt minne, och även om det nu gällde ett mer småskaligt haveri förekom upprivande inslag av tragik och dramatik. Mycket omskrivna blev de män som kunnat klamra sig fast vid den sjunkna båtens skorsten och master, vilka alltjämt stack upp ovanom vattnet. Två av dem höll ut till midnatt innan de släppte taget med ett ”be till Gud för oss!”, riktat till kreaturshandlanden **Gideon Henriksson** från Härnösand, som sedan desperat med både händer och ibland tänders hjälp förmådde hålla sig fast till morgonen och därmed bli den ende som räddades. Ett kraftprov presterade också en ombordvarande häst, som lyckades simma över till svenska sidan, men tyvärr skadade sig så illa mot strandstenarna att den måste avlivas.

Leif Finnäs

Den ryska dubbelörnen (här från kejsarliga palatsets staket, nuvarande presidentens slott; utställt i Helsingfors stadsmuseum) vakade ännu 1913 över storfurstendömet Finland (vapen i uppslagets vänstra övre hörn).

Kvarkens båtmuseum – Aktion Österbottens bästa investeringsprojekt under perioden 2007–2013

ELY-centralen i Österbotten och **LEADER**-aktionsgrupperna **Aktion Österbotten r.f.** och **YHYRES-kehittämisyhdistys ry** ordnade Österbottens projektgala i Vasa stadshus 25.10.2013. Under projektgalan prisbelönades investerings- och utvecklingsprojekt samt företagsstöd som finansierats ur Landsbygdsprogrammet för Fastlandsfinland under åren 2007–2013.

Bland över 500 projekt hade vaskats fram 24 finalister i 9 grupper. Kvarkens båtmuseums projekt var en av finalisterna så därför fick museiföreningens ordförande **Gustav Smulter** inbjudan till galan. Tyvärr så var Gustav på Solkusten och båtmuseets sekreterare **Göran Strömfors** i H:fors så därför blev det **Ann-Mari och jag** som fick det angenäma uppdraget att delta i galan. Båtmuseets nybygge blev det bästa projektet i gruppen Aktion Österbottens r.f. investeringsprojekt. Det var både glädjande och oväntat, för alla projekt var verkligen bra och med hög målsättning.

Det var också möjligt att göra reklam för föreningar och företag så därför hade Göran låtit göra 3 st. tavlor med fotografier som beskrev projektets framskridande. Tavlorna ställde vi upp bak i salen tillsammans med Malax museiförenings broschyrer. Tavlorna intresserade verkligen många deltagare. – Tavlorna har nu placerats i båtmuseet.

Vi ser fram emot följande projekt!

Vidar Björknäs

Nedan, citerat ur projektgalans programblad, motiveringarna till varför vårt projekt valdes till bästa investeringsprojekt 2007–2013:

”Kvarkens båtmuseum – kunskapscenter för båtkultur Malax museiförening

Genom Leader-projektet har man byggt varma utrymmen för en samlingssal, ett tidsenligt, modernt kök och ett inva-anpassat WC, samt grunden för två kalla utställningshallar och

deras mellangång. Även grunden till en ute-terrass och två gångramper, som tillsammans bildar in- och utgång till hallarna har gjorts inom projektet.

De här åtgärderna avhjälpjer båtmuseets tidigare brist på varma utrymmen, kök och moderna sanitetsutrymmen. Leader-bygget höjer museet till en ny, tidsenlig servicenivå.

På utställningshallarnas grund, som gjordes inom projektet, byggdes sommaren 2013 de två utställningshallarna och mellangången. Det är utanför Leader-projektet, men ett av villkoren i Leader-beslutet är att de ska uppföras före utgången av år 2016. Byggandet av hallarna ger ytterligare ett lyft åt båtmuseet och ger möjligheter att bättre än hittills presentera 93 båtar och ca 3000 andra föremål i museets livliga utställningsverksamhet. Båtmuseet är Finlands största för bruksbåtar och genom Leader-projektet befinner det sig nu på en ny, tidsenlig nivå.

Projektet inverkar positivt på museiområdet och båtmuseets verksamhet, då det ger goda möjligheter att utveckla båtmuseet till ett modernt kunskapscenter för båtkultur, där man kan hålla föredrag, kurser och seminarier året om kring båtar, fiske, säljakt, flottning och skärgårdsliv (båtmuseets olika temaområden). Museet kan utveckla samarbete med andra föreningar och sammanslutningar, förbättra utställningsmöjligheterna, förlänga båtmuseets publika verksamhetssäsong (vårvinter–senhöst) och förbättra servicen för besökare (enskilda, grupper, skolor) samt öka antalet besökare och därigenom båtmuseets inkomster.

För Åminne-områdets invånare och Malaxborna är nybygget en källa till glädje och stolthet. Projektet inverkar positivt på service och näringsliv. Båtmuseet och dess nybygge ger synergieffekter i Åminne. För båtmuseibesökare sommartid ger Stugbyn möjlighet till övernattnings. Båtmuseet befrämjar klart turismen.”

Projektinfo i bildtavlor,

blomma och **diplom!**

En natt i Malax kyrka

DET ÄR LÖRDAG, en vacker och solig vinterdag, men kallt. Året är 1942 i februari. Min far **Edvard Holmgren** var kyrkväktare och hade hand om eldningen i kyrkan. Nu ville han att jag skulle gå och elda i kyrkan på söndags morgon. Jag hade tjänst på lördagskvällen kl. 20–22 på Bio Lyran. När jag gick till Lyran tog jag med nyckeln till pannrummet i kyrkan.

Efter filmens slut träffade jag **Bror Hagfors**. Vi hade inga planer för kvällen. Jag talade om för honom att jag skulle elda i kyrkan på söndags morgon. Det var kallt ute, minst 20 minusgrader, och en klar himmel, strålande månsken. Så vi tänkte: *"Mångubben lyser och flickungen fryser och då är det lätt för pojkar."* Bror och jag styrde våra steg mot kyrkan. När vi kom fram till kyrkogården var det så kallt att det sprakade i knutar och träkors.

Jag sade att det brukar vara varmt i pannrummet. När vi kom in i pannrummet upptäckte jag att det var issörja i kontrollglaset som visar hur mycket vatten det är i pannan. Vad skall vi göra? Jag bestämde mej att vi tänder eld i pannan på grund av den kalla kylan ute. Men jag glömde en sak, att kolla om de tre ventilerna till de tre sektionerna i kyrkan var stängda. En ventil var öppen och då gick ångan ut innan vi fått upp trycket i pannan.

Problemet blev att kondensvattnet frös i returledningen. Vi försökte hamra på rören, men det ekade så vi trodde att det skulle höras ute. Någon kunde ju tro att det spökade i kyrkan. Vi behövde inget ljus i kyrkan. Mångubben lyste upp kyrkan. Men jag blev orolig med en frusen sektion. Nu försökte vi att få upp trycket i ångpannan. Den eldades med meterslång ved. När trycket i pannan stigit så högt att säkerhetsventilen visslade, då öppnade vi ventilerna till de två andra sektionerna. Jag hoppades att det skulle gå bra.

HELT OVÄNTAT HÖRDES ETT LJUD utifrån, kanske det var någon som hört något

och ville se vad som hänt. Vi öppnade dörren för att se vad det var. Där ute låg en person med skidor som ramlat. Han var berusad, så vi tog in honom i värmen. Han satt på veden framför pannan, efter en stund började han må dåligt. Började kasta upp på veden, så vi eldade upp smörjan. Nu gick jag in i kyrkan för att känna efter om elementen började bli varma. De kändes varma, men inte första sektionen, den skulle säkert tina upp när det blev varmare i kyrkan. Min oro lättade så jag kunde tänka på något annat. Efter en timme gick mannen ut. Jag kände honom, men vill inte nämna hans namn.

SENARE VID TVÅTIDEN gick Bror H. Jag blev nu ensam kvar och ville inte lämna kyrkan så länge som eldningen pågick. Men i ensamheten och tystnaden började tankarna irra. Tänkte på den tid när jag var orgeltrampare i två år, och de gånger när jag ringt i kyrkklockorna för personer som dött. Jag tänkte på mannen som vi tog in i värmen, han kunde ha frusit ihjäl om han legat ensam länge i kylan. Det var säkert minus 25 grader, vi kanske räddade hans liv. Respekten, fruktan för döden ger en blandad känsla när man är ensam och har ingen att tala med.

Mina tankar gick tillbaka till när jag var 6 år gammal. Jag mindes den vita kista med min mor när locket var borttaget. Färden till kyrkan när jag satt på kuskbocken på likvagnen med min far. Prästens ord: *"Av jord är du kommen, till jord skall du åter varda. Herren, Jesus Kristus skall upp- väcka dig på den yttersta dagen."* Det är svårt att förstå för en 6-åring. När vi kom till graven var det mycket vatten i den för det regnade när vi åkte till kyrkan och under tiden i kyrkan. Det måste ösas bort före man kunde sänka ned kistan. Sedan kastades ner grankvistar, kvistarna skymde det vatten som var kvar. Jag tror vatten trängde in i kistan när man skyfflade ned jord.

FÖR ATT SKINGRA TANKARNA gick jag in i kyrkan för att se om alla elementen var varma. De var varma. Nu kände jag mig lugnare, men ensamheten gjorde att tiden blev lång. Kände trötthet och sömn, satte mig på en stol i sakristian och försökte sova en stund. Då läste jag tyst: *"Gud som haver barnen kär; se till mig som liten är. Vart jag mig i världen vänder; står min lycka i Guds händer. Lyckan kommer, lyckan går; den Gud älskar han lyckan får."* Men tankarna höll mig vaken. Jag mindes en julmorgon när jag följde med min far till julottan. Vi var sena så kyrkan var fullsatt, vi gick upp på orgelläktaren. Där fick vi plats på en bänk bakom orgeln. Jag lyssnade på pappa när han sjöng, men jag tyckte att det lät annorlunda än de andra. Han hade dåligt gehör, men min mor hade en vacker röst. Jag minns när hon sjöng *Barndomshemmet*: *"Där som sädesfälten böja sig för vinden och där mörkgrön granskog lyser bakom den, står den röda lilla stugan invid grinden, som i forna dagar var mitt barndomshem."*

Tankarna irrade, jag mindes när jag var till kyrkan för att ta emot fyra stupade som skulle till bårhuset. Efter att de som kommit med dem åkt, och jag hade stängt dörrarna, upptäckte jag att jag glömt handskarna på en av kistorna. Kände olust att gå tillbaka i mörkret till de döda soldaterna. Att vara ensam i mörkret i kyrkan skapar olust, rädsla.

TIMMARNAS GÅR och det blir morgon och jag känner mig lugnare.

När kyrkoherden **August Julin** kommer hälsar han med orden: *"God morgon, idag var det varmt i kyrkan, minns ej när det varit så varmt."*

Jag ville inte tala om för honom att jag varit där hela natten. Den natten glömmar jag aldrig!

Vilhelm Holmgren
(17 år gammal 1942)

Fyra
bröder
Norrman
i kriget:
fr.v. Lennart,
Runar,
Vilhelm
och
Leander.

Tankar och minnen den 6 december 1997, Finlands **80-åriga** självständighetsdag

Sandra

I SÅNGSAMLINGEN Vår sångbok utgiven av **Selim Segerstam** 1953 finns många fosterländska sånger. Boken användes i undervisningen i Ekenäs seminarium dit jag kom hösten 1954. Många sånger i boken blev en skatt för livet. När jag på kvällen den 5 december spelade flera av de fosterländska sångerna dök ett minne från barndomen upp. Jag mindes plötsligt helt tydligt hur min far brukade citera sången nr 16. Den heter *Fosterlandet* och är skriven av Axel Lundegård. Melodin är Alice Tegnér.

*Ej med stora later och starka ord
skall du visa kärlek till hemmets jord.
Nej, med handen på plogen
och med slagan på logen
och med tankens kraft vid ditt
arbetsbord.*

*Fosterlandet blir, vad du gör det till,
blir så ljust och fagert och rikt du vill;
det är du som bebor det,
av din gärning beror det;
Fosterlandet blir, vad du tror och vill.*

DESSA TVÅ STROFER kan sägas vara ett motto för min fars levnad. Bokstavligt ”med handen på plogen och med slagan på logen” arbetade han hårt från morgon till kväll. Som 17-åring måste han tillsammans med sin mor axla ett helt säkert alltför tungt ansvar när hans far dog. Pappa var äldst i en syskonskara på

Uppodling på *Kalaschamåsa* i Övermalax på 1930-talet. På traktorn från vänster Leander Norrman, Ragnar Sten, som ägde bandtraktorn, Runar Norrman, Magnus Söderman, Signe Norrman och Vilhelm Norrman. Okänd fotograf.

sju överlevande barn (ursprungligen var barnen nio). För att öka ut den odlade arealen som var liten började syskonen dika och odla upp *Kalaschamåsa*.

Under krigstiden var alla fyra bröderna ute i kriget. Yngsta brodern **Leanders** liv ändades av en granat.

Ju äldre man blir desto mera tycker man sig förstå av det som hände. Leander och många, många med honom gav sitt liv för att vi skulle få leva, leva ett mänskligt liv. Det var hårda år under kriget och hårda år efteråt.

Eftersom jag själv är för ung att minnas något från tiden före kriget, minns jag bara de hårda åren. Alla måste hjälpa till för att få till stånd något bättre.

EFTER PRINCIPEN ”Fosterlandet blir vad du gör det till” levde min far. Hans krav på oss barn var därefter, ibland för hårda, tyckte jag som var äldst. Bit för bit blev

det dock bättre, åtminstone ekonomiskt. Jag är ändå övertygad om att de sår som kriget orsakade i själen aldrig läktes helt. Pappa hann heller aldrig uppleva någon rehabilitering eller den uppskattning som veteranerna tillkommer och får i våra dagar.

Berit Björklund den 7 dec. 1997

Min far hette **Johannes Runar Norrman**, född 2 oktober 1905, död 31 augusti 1986. Min mor hette **Alexandra Irene (Sandra)**, f. Orre senare Skogman, född 21 januari 1906, död 23 juni 1979. Utan hennes stöd och hjälp och hårda arbete både under krigsåren och efteråt hade livet inte blivit vad det blev.

Kronoby, 26 september 2013
Berit Björklund

Bilder: Berit Björklunds hemarkiv.

Vid relingen till en fälbåt

KVARKENS BÅTMUSEUM är en mycket speciell plats. För den som i likhet med mig är intresserad av gamla saker och som funderat över hur folk levde förr i världen, är ett besök i museets många utställningshallar en mycket givande upplevelse.

Sedan jag våren 2013 kom med i båtmuseets talkogång har jag haft möjlighet att få en god överblick av vad allt man kan hitta i de omfattande samlingarna. Utställningshallarna innehåller tiotals båtar av en mängd olika typer. Skötbåtar och knärrar från början av förra seklet ligger sida vid sida med motorbåtar och jullar. Åror i långa rader finns uppsatta i taket, alla nötta och skamfilade efter flitig användning ute till sjöss. Hemmagjorda kanoter och långa, trågliknande "öjtjor" – ekstockar, trängs bland högar av mallar, en gång använda vid nytillverkningen av träbåtar. Bland båtarna hittar man också ett högst exotiskt inslag: en vassbåt tillverkad vid Titicacajön i Peru. Den kom i museets ägo som donation för något år sedan.

För den motorintresserade finns mycket att upptäcka. Gamla "wickströmare", och andra båtmotorer, samsas med 50 år yngre aktersnurror uppradade längs väggarna. Ute på gårdstunet kan man hitta en järnbåt, i tiden tillverkad av smeden Tor Köping i Äminne. Ett eget speciellt inslag utgör de motorförsedda kälkarna, som visar att tanken på motoriserade färder på is är av mycket gammalt datum. Det är tydligt att experimentlustan alltid varit stor bland dem som färdats till sjöss, vinter som sommar.

Fiskeredskapen visar också en stor bredd. Gammaldags ryssjor och skötar har nyligen fått sällskap av en omfattande samling kastspön, rullar och beten. Bilddokumentationen är mycket omfattande. Tavlor med diverse marina motiv pryder väggarna. Olika fotomontage med både foton och förklarande text lockar besökaren att stanna upp och ta åt sig av den allmänbildande informationen. På väggarna i en av hallarna hänger Hans Hästbackas fototavlor som visar kustfiskarens vardag på ett mycket åskådligt sätt. Överlag är den fotografiska redovisningen mycket omfattande och vittnar om stor sakkunskap och hängivenhet hos museifolket.

Som ny i talkogänget gick det några veckor innan jag kunde börja sortera bland alla de intryck som jag översköljdes av i början. Tim-

merflottningen längs Malax å t.ex. hade jag ingen aning om att den existerat. Fiskarens lilla stuga längst ute mot havet berörde mig mycket, när jag trädde in i den trånga boningen och började reflektera över vad allt som timat där. Hur många gånger har inte en orolig hustru tittat ut mot havet genom de små fönsterrutorna?

MEN MEST HAR JAG GRIPITS av den stora fälbåten som finns i en specialbyggd utställningshall. Den har tillhört Erik Granlund, den sista säljägaren på Bergö. Innan han gick bort hann han på 1960-talet medverka både i en TV-film och i en bok om säljakt. Takhöjden i hallen är stor och ljuset från fönstren gör att den 25 fot långa farkosten exponeras för besökaren på ett utomordentligt sätt. Intill ena långsidan har man byggt upp en estrad där, besökaren kan kliva upp och få en överblick av båtens inre. I taket ovanför båten har man spånt upp storseglet som en "himmel" medan focken hänger längre in i rummet. Jullen, masten och årona är placerade längst bak i hallen. Utmed väggarna har man monterat skarpkantade skivor av tjock styrox som skall föreställa upptornade isflak. En helt perfekt scenografi!

Av någon anledning känner jag mig speciellt dragen till detta rum. Beror det kanske på att jag själv har säljägare i min släkt, även om det är flera generationer sedan någon av mina anfäder för "ut i fålan". Det här rummet känns alltför överväldigande för att klaras av med ett kort besök. Hit måste jag komma senare och då ska jag ha god tid på mig.

EN SOLIG DAG i slutet av september gör jag slag i saken. Eftersom jag anförtröts en egen nyckel kan jag söka mig dit på egen hand. Jag låser upp dörren och träder in i en av de yttre hallarna. Doften av gammalt båthus slår emot mig och jag förflyttas omedelbart bakåt i tiden. I gången som leder till fälbåtshallen finns en del redskap avsedda för säljakt utplacerade, bl.a. skredstång och fälkälke. Pjäxor och väskor

tillverkade av sälskinn hänger på ena väggen där jag också upptäcker en intressant fotoserie från säljakten med jägare från Norra Vallgrund.

Bland de avporträtterade säljägarna igenkänner jag en person, nämligen Rurik Bengs, min klubbkamrat i IK Hellas på 1950-talet! Jag var visserligen bara junior då medan Rurik tillhörde de bästa friidrottarna i klubben, men klubbkamrater var vi icke desto mindre. Hans bästa gren var längdhopp, där han torde ha blivit distriktsmästare några gånger. Jag minns från den tiden en diskussion bland föreningens ledare, när det vid säsongstarten skulle ordnas en klubb tävling och det var högst osäkert om Rurik skulle hinna hem från vårens säljakt innan tävlingen skulle hållas. "Och också om han hinna hem, så kan han inte vara i speciellt god form", påpekade någon med pannan i djupa veck. Ledarnas slutomdöme blev att längdhoppare inte borde hålla på med säljakt!

Men nu kommer jag in i fälbåtsrummet. Det är tyst och stilla. Höstsolen strålar in genom fönstren och lyser upp hela hallen. Jag stannar innanför dörröppningen och försöker registrera vad jag ser. Längst t.h. står en docka föreställande Wilhelm Sjöroos, legendarisk säljägare från Molpe. Med ett milt leende tycks han välkomna mig in i säljägarens värld.

Min uppmärksamhet riktas direkt mot den stora, svarttjärede båten som utstrålar stolthet och erfarenhet där den reser sin stäv mot en osynlig horisont. Den har varit med om mycket och klarat av det mesta. Bordläggningen visar att den nöts mot isen under långa färder och på några ställen har man varit tvungen att täcka sprickor med plåtremsor. Någon meter från framstammen finns metallringar fästa på utsidan av båten. I dem hakades draglinor fast när båten skulle släpas över isen. Den grova trossen i fören är säkert närmare 20 m lång och berättar sin egen historia för den som tar den i närmare betraktande. För mig vore enbart trossen värd en egen berättelse. På golvet längs med båtens långsidor ligger de löstagbara skvättborden, som fästs vid relingen när sjögången så kräver.

Jag kliver närmare och tittar in över relingen, som når mig upp till bröstet. I aktern står "skepparen" och spanar förut. Intill honom finns en stormlykta upphängd som vägledning för dem som inte kommit tillbaka från dagens jakt innan mörkrets inbrott. På insidan av relingen hänger kläder på tork. I båtens bredaste del finns sovplatserna, där dynor och väl använda färskinnsfällar ligger och väntar på trötta säljägare.

Längst framme i båten har man placerat några avlånga lådor, en del försedda med bomärken. I dem förvarades de dyrbara bössorna när de inte var i användning. När sedan själva jaktfärden vidtog, flyttades bössan över till ett fodral av sälskinn för transport över isen. Så snart jaktbytet var lokaliserat, blev det dags att ta fram skredstången, placera bössan i klykan framme på stängen, krypa ner bakom den vita kamouflageskärmen och långsamt ålande söka sig inom skotthåll. Var jaktlyckan god var det sedan bara att med "vekarins" hjälp släpa jaktbytet till baslägret.

Mitt i båten upptäcker jag "köket", ett spritkök med en bucklig kastrull och ett par

kaffepannor som komplettering. Här har kaffet kokats och gröten tillretts. En brännvinskagge skvallrar om att en och annan styrketår också haft åtgång under strapatserna ute på Kvarkens isar. Ett par nöta fälbyttor – stora mataskar, vittnar om hur det mesta av provianten förvarades. De måtte ha varit varje säljägares käraste egendom, för där fanns smöret som hustrun kärnat och limporna hon bakat för den 10–12 veckor långa jaktfärden.

På locket till en av byttorna kan jag läsa:

WÄLSINA RESAN SOM
IAG GÖR SÅ OCK MIN HANDEL
SOM IAG FÖR AT IAG MED ÄRAN RÅT OCK
SKÅL MIN WINST OCK NÄRING
WÄRNAR WÄL ^ MALAX DEN 4
APRIL I AR 1821
ERICK AHLKOG

Bokstäverna är otroligt skickligt utskurna och lättlästa. När har den framlidne säljägaren Erick Ahlskog haft tid att med sådan noggrannhet och finess plita ner de minnesvärda orden? Kan det vara så, att inristningen skett under säljakten någon gång, då vådrets makter tvingat jägarna att fördriva tiden under tjället på sin båt. De tankvärda raderna kan rentav vara kopierade från en jaktkamrats sälbytta, som kanske i sin tur har hittat dem på någon äldre persons matask. I så fall kan texten i sig vara av mycket gammalt datum.

Vare därmed hur som helst. Dess innehåll vittnar i alla händelser om en stor ödmjukhet inför det värv ägaren gett sig i kast med. En finare programförklaring av en yrkesman får man söka efter. Vid närmare eftertanke inser jag att den snart 200 år gamla texten har sin giltighet än idag, även om nutidens människor kanske inte är besjälade av någon större ödmjukhet. Till det behövs säkert att man har levt under naturens villkor så påtagligt och självklart som tidigare generationer har gjort.

EFTER NÄSTAN en och en halv timme i detta säljakts hyllningsrum, drar jag än en gång in tjärdoften, låser dörren och vandrar iväg vederkvickt i själen. Det var en fin upplevelse att helt på egen hand göra ett besök till "fälbåtens" hus och låta sig fångas av den nästan magiska atmosfär som där råder. Kvarkens båtmuseum är fullt med både föremål och miljöer som ger besökaren möjlighet att stanna upp och reflektera över livets gång. Det känns som ett privilegium att få vara med i den gemenskap som Malax museiförening erbjuder sina medlemmar.

Leif Skinnar
Emausbacken

Bengt och Pias resa till Norge i augusti 2013

Norgeresorna gör vi alltid utan att beställa övernattnings eller annat på förhand. Vi övernattar där vägen, för dagen, fört oss. Angående årets resa hade vi bara två mål: Narvik samt Oscarsbrygga i Tonnes vid norska kusten. Hemresan till Finland skulle ske med båt från Umeå till Vasa.

Narvik

Så bar det iväg. Bilen sattes på tåget från Helsingfors upp till Kolari. På våra färder har vi bra hjälp av vår navigator, som vi kallar Patrik. Navigatör/Patrik kodades in på Narvik centrum och snabbt var vi där. Det underliga var att trots att vi visste att vi var i Narvik centrum så fortsatte Patrik att uppmana oss att svänga till vänster. Patrik ledde in oss på ett stort småhusområde på fjordens nordsluttning.

Plötsligt visste vi var vi var. På detta vilaoområde hade vi bött ett sportlov för över 40 år sedan. Adressen visste vi inte, men familjens namn kom vi ihåg. Jag steg ur bilen, bland en massa egnahemshus, och då kom det en liten orädd 5-årig pojke, med cykel, och frågade spetsfundigt: "Vem är du?" Jag presenterade mig och frågade försiktigt om jag kunde titta på landskapet från huset framsida. "Inte vet jag", sade han. På framsidan träffade jag pojkens farfar som, då jag berättat min sak, genast fattade sin telefon och sade: "Du vill tala med herr X och hans föräldrahem ligger en gata upp."

Jag kunde inte tro att det som hände var sant. Gammal bekantskap återknöts, efter 40 år, i sonens hem på andra sidan fjorden, under fjälltoppen vi skidat nedför under vårt sportlov! Därtill uppdagades det att systern, till frun i huset, varit gift med Bengts släkting!

Åminne

Färden fortsatte hemåt och vi tog den nya båten från Umeå till Vasa, där vi skulle övermatta. Jag hit-

tade en broschyr angående övernattnings i Vasa och satte mig i ett hörn i båtens restaurang. Vad vi inte visste var att det var Konstens natt i Vasa, så allt var fullbokat.

Då plötsligt kommer det en dam, mycket försynt och säger att hon och hennes man hört att vi söker natthärbärge och att de kanske kunde hjälpa oss. Jag uppfattade att hon hette Karin samt kom från Åminne. Hon föreslog att vi kunde övermatta i Åminne camping, som hade ny paviljong samt Nordens största båtmuseum i närheten. Jag lyckades få övernattnings, tackade samt sade att jag skulle berätta åt min man, som varit i båtbranschen, att det fanns ett båtmuseum.

Då vi kommit fram till Åminne camping (stugbyn) undrade min man, Bengt, om museet kunde vara intresserat av hans motorsamling. "Männe de vill ha dem?" frågade han mig. Så tog det fart i honom och med hjälp av värdinnan på campingen fick han kontakt med **Göran Strömfors** från båtmuseet, via en äldre dam. Det resulterade i att vi fick en privat museiföreläsning av **Bror Antus**, trots att utställningen var stängd, innan vi startade färden mot Sibbo.

Slutresultatet blev att Bengt donerade 15 motorer, med ställningar, till museet den 29 augusti 2013.

På vår resa återknöt vi gamla bekantskaper i Narvik samt fick nya trevliga bekanta i Åminne och Bengts motorsamling tryggt placerad. Paret på båten, från Umeå till Vasa den 8 augusti 2013, som ledde oss till Åminne, skulle vi önska hitta med tanke på det fina de satte igång.

Pia Tavaststjärna

Bengt och Pia hämtade aktersnurrorna från Sibbo till Malax – gratis!

Donatör Bengt Tavaststjärna i båtmuseet sedan hans aktersnurror lyfts in i nya hallen 29.8.2013.

Fettisdagen *Ur arkivets gömmor ...*

Om fettisdagen var jag inte i skolan. På den dagen brukade man roa sig med att äta fettisdagsbullor och annat gott. Somliga fettisdagar färdas man även med så kallade "lappbrudar". Lappbrudarna äro fattiga flickor som då färdas i gårdarna, på somliga ställen ger man dem då en brödkaka, på ett annat ställe ger man dem en slant. När de då färdas i flera gårdar kan de få ganska mycket utav vart slag.

Malax den 21 mars 1916
Elna Holmström

Elna Holmström var 14 år när hon skrev sin skoluppsats om Fettisdagen. Hon gifte sig senare med Albert Ahlskog och de var bosatta i Åminne. Uppsatsen finns i familjen Ahlskogs samling som förvaras i Malax hembygdsarkiv.
Inga Österblad / 2013

Kolla hemsidan!

På hemsidan finns intressanta saker. Under rubriken **Dokument ur vårt arkiv** hittar du:

- By Årdning 1820–(1888)
- Dokument om markbyte i Ytterbyn år 1855
- Geografisk beskrivning av Malax socken 1734
- Historik över Malax kommuns spannmålslänmagasinet
- Sockenmagasinet – en bildsvit
- Stängselstadgar för Malaks (1907)
- Minnen från Malax – Artiklar ur Vasabladet 1894
- *Maalaxspråttje* – Dialektord från A till Ö

Maalaxspråttje är en diger dialektordlista som Siri Hagback samlat. Meddela henne gamla dialektord som saknas och vad de betyder! Ordlistan publiceras i en ny version på sikt.

Kolla också **månadsbilderna** för Brinkens museum och Kvarkens båtmuseum, likaså de bilder om växter och miljö som presenteras från **Brinkens museitradgård**. Håll utkik efter **verksamhetsberättelsen 2013**, som sätts på hemsidan våren 2014. Nästa **Vällingklockan** utkommer i början av juni 2014.

Nya julkort har utkommit!

6 nya julkort och 2 vykort har utkommit. De kan köpas för 50 cent/st. Kontakta Gunnel Smulter, 050 5276595, [gunnel.smulter\(at\)malax.fi](mailto:gunnel.smulter(at)malax.fi) eller styrelsemedlemmar!

Köp våra böcker!!

- Öväbyji i Malax runt 1950* 30 euro
- Båtbyggarna Marander* 10 euro
- Amerika! – Emigration 1900* 10 e
- Glimtar ur en bygdemans liv* 20 euro
- Kust- och älvfiske* 10 euro
- Bilder från det förflutna* 10 euro
- Malax 1914* 5 euro
- Malaxbygden* (med 2 kartor) 30 e
- Minnen från Malax* 5 euro
- Lät solä skin, lät sånna blås* 15 e
- Fattiggården i Malax* 8 euro
- Som det grymmaste krig* 5 euro
- En livsvägs krok* 5 euro
- Storsjön* 5 euro
- Öjna* 8 euro
- Daniel Kiöping-släktverket*
- Maria-delen 40 euro, övriga delar till specialpris!
- Vykort** 0,50 euro /st

Kontakta **Gunnel Smulter** 050 5276595, [gunnel.smulter\(at\)malax.fi](mailto:gunnel.smulter(at)malax.fi) Mera info på hemsidan.

Karl Malmbergs orgel

som Karl inköpte ca 1906 efter hemkomst från Amerika, donerades i november till museiföreningen av **Erik och Ellen Karlsson** i Åminne. Erik ropade in orgeln för 300 mk på auktion 1964 efter Malmberg (*Baga-Kalle*; 1870–1961).

”Karl spelade på orgeln och ledde sången på Malax baptistförsamlings möten. Barnen, tre flickor och tre pojkar – Arvid, William, Jenny, Anna, Alfred och Ida i åldersordning – sjöng i kör i olika stämmor. De for runt i finska trakter och sjöng. Karls första hustru, Johanna (som dog 1929), var från Jurva och finskspråkig. Karl och Werner Minders, som varit tillsammans i Amerika, sjöng ofta i Karls hem: ”Våren kommer åter, lärkan slår i skyn sin drill”, berättar Ellen Karlsson.

På bilden ovan lyfter **Bengt** och **Ralf Söderback** in orgeln i Tufvasgården vid Brinkens museum.

Stort tack till alla som donerat föremål till museiföreningen under året! – Donationerna är många.

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelsen 2014**:

Gustav Smulter (**ordf.**) 0500-362378, Vidar Björknäs 3651297, Nina Falk (**vice ordf.**) 050 3003234, Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572, Siri Hagback 365 4344, Gunnel Smulter (**sekr.**) 050 5276595, Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 050 5769475, Nils Sund 365 4152, Inga Österblad 050 5695639, Gunvor Brokvist (adjungerad) 365 4152, Kerstin Hägen (adjungerad) 0505608573. – Leif Finnäs 050 5252513 (Vällingklockan)

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum (06) 365 1913
Kvarkens båtmuseum (06) 365 1933

<http://museum.malax.fi/index.html>

Foto: Siri Hagback

Gör som dessa personer (som här väntar på bussen för årets medlemsresa till Björkö): **Bli medlem i museiföreningen!** Kontakta någon i styrelsen om du vill bli medlem (8 euro/år). Värva dig själv samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 12 euro! Förutom *Vällingklockan* även tidningen *Hembygden*. **Välkommen!**

Vällingklockan. December 2013.

Redaktion: Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns). Bilder: Malax museiförenings bildarkiv.

Utgivningen av boken om husbönder och bomärken är fördröjd. Ut kommer våren 2014.

Stöd verksamheten: donera eller testamentera till Malax museiförening!